

dr hab. Zbigniew Korzeb, prof. PB
Politechnika Białostocka
Wydział Inżynierii Zarządzania
Katedra Zarządzania, Ekonomii i Finansów

Warszawa, 16 maja 2023 r.

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Przemysława Józwiaka pod tytułem
„Indywidualizacja wyznaczania limitu koncentracji ekspozycji kredytowych wobec klienta
lub grupy powiązanych klientów w bankach spółdzielczych”
wykonanej pod kierunkiem dr hab. Piotra Szczypy, prof. Politechniki Warszawskiej
(promotor pomocniczy – dr inż. Joanna Bereźnicka SGGW w Warszawie)

I. Ocena strony merytorycznej rozprawy

W recenzji chciałbym odnieść się do sposobu reakcji magistra Przemysława Józwiaka na najważniejsze uwagi krytyczne zawarte w poprzedniej recenzji i stopnia spełnienia zawartych w recenzji postulatów.

Tytuł pracy

Cała praca oraz badana próba obejmuje w dalszym ciągu jedynie banki spółdzielcze tworzące Spółdzielczy System Ochrony SGB i nie zostało to poprawione. Wprawdzie został zmieniony cel pracy, który Autor zawęził do banków zrzeszonych w SGB (uważam to za poprawną zmianę), ale w ten sposób powstała pewna antynomia między tytułem a celem głównym.

Autor nie odniósł się również w swojej pracy, dlaczego skoncentrował się jedynie na tej grupie banków. Należy zwrócić uwagę, iż według stanu na 31.12.2021 r. w pierwszej dziesiątce banków pod względem aktywów znajdował się jedynie jeden bank należący do Spółdzielczego Systemu Ochrony SGB, a w pierwszej dwudziestce zaledwie trzy. Czy w związku z tym tworzony model można uznać za reprezentatywny, jeżeli pomijane są największe banki spółdzielcze w Polsce?

Należy zwrócić uwagę, iż dane sprawozdawcze banków spółdzielczych są powszechnie dostępne na stronach Ministerstwa Sprawiedliwości: https://ekrs.ms.gov.pl/rdf/pd/search_df.

Cele szczegółowe pracy

Poprawione.

Hipotezy pracy

Kontrowersyjna hipoteza druga została usunięta.

W jej miejsce sformułowano, a następnie zweryfikowano pozytywnie, nową hipotezę nr 3: „Obowiązujące rozstrzygnięcia w zakresie wysokości limitu koncentracji ekspozycji kredytowych wobec klienta lub grupy powiązanych klientów nie ograniczają ryzyka powstawania strat w działalności banku”. Nowa hipoteza budzi również wiele wątpliwości:

- i) czy jakikolwiek wskaźnik ustalony w sposób regulacyjny może zapobiec powstawaniu strat w działalności banku?
- ii) jeżeli od momentu wprowadzenia limitu koncentracji ekspozycji kredytowych żaden bank – zarówno komercyjny, jak i spółdzielczy – nie upadł lub nie znalazł się w trudnej sytuacji finansowej z powodu przekroczenia limitu koncentracji ekspozycji kredytowych w portfelu – to czy uzasadnione jest stwierdzenie, że wprowadzone regulacje nie ograniczają ryzyka prowadzonej działalności kredytowej? (pomijam sytuacje, w których wskaźnik ten był nieprawidłowo przekroczony przez banki bez zgody KNF).

Układ pracy/Przegląd literatury

Autor dokonał tu pewnych poprawek, np., uwzględnił proponowane pozycje literaturowe w tekście. Na pochwałę zasługuje również dodanie przeglądu bibliometrycznego przez Autora za pomocą aplikacji VosViewer.

Niestety w dalszym ciągu brak jest podbudowy teoretycznej prowadzonych badań. Zamiast wzmianki o sugerowanych publikacjach – należało je omówić, zaprezentować podejścia teoretyczne i aplikacyjne poświęcone przedmiotowemu zagadnieniu. Należy też zwrócić uwagę, iż w dalszym ciągu pozostawiono znaczne fragmenty pracy, których treść nie jest związana z celem pracy lub omawianym tematem.

Brak podbudowy teoretycznej skutkuje dalszymi implikacjami w kwestiach metodyki pracy.

Metodyka

- a) Weryfikacja nowej hipotezy nr 3 jest prowadzona w Rozdziale 5: „Egzemplifikacja empiryczna wpływu koncentracji ekspozycji kredytowych wobec klienta lub grupy powiązanych klientów na ryzyko kredytowe i wypłacalność banków spółdzielczych”.

Cała analiza i weryfikacja hipotezy opiera się na pomysłach pomniejszenia zysku netto lub funduszy własnych kwotą utworzenia rezerw celowych w kategorii stracone w wysokości maksymalnego limitu ekspozycji określonej przez regulatora, tj. 25% funduszy własnych.

Tego typu bardzo uproszczone podejście wydaje się daleko niewystarczające.

Po pierwsze, podejście oparte na uproszczonych założeniach nie wnosi nic nowego. Strata netto wystąpi bowiem zawsze, jeśli w danym roku sprawozdawczym współczynnik ROE danego banku będzie niższy niż 25% kapitałów własnych. Jeżeli więc w ostatnich latach ROE banków spółdzielczych kształtowało się na poziomie 3,6% w 2020 roku i 5,4% w 2021 r. – to siłą rzeczy przy metodyce zastosowanej przez Autora musiała zostać wygenerowana strata w każdym banku (np. najwyższy wskaźnik ROE wśród wszystkich banków spółdzielczych w 2021 r. miał zrzeszony w BPS - Hexa Bank Spółdzielczy z Piątnicy wynoszący 13,97%).

Po drugie, przyjęta metodyka tej części pracy prowadzi do błędnych wniosków. Stosując bowiem zaproponowaną metodykę dochodzimy do konkluzji, iż lepszą sytuacją z punktu widzenia analizowanej sytuacji jest posiadanie niskich kapitałów. Z dwóch banków o takim samym zysku netto – lepszą odporność na straty wykaże bank odznaczający się niższymi kapitałami własnymi. Analizując przyjęty tok rozumowania można również dojść do wniosku, iż obniżenie innych wskaźników regulacyjnych (np. wysokości naliczania rezerw w kategorii stracone) przyczynia się do ograniczania strat w działalności banku;

- b) Obie części analizy – Rozdział 5 i Rozdział 6 – opierają się na metodzie eksperckiej. Według Autora, zastosowano metodą delficką, która posłużyła do ustalenia najważniejszych założeń modelu.

Metoda ta oraz jej zastosowanie jest dosyć szczegółowo omówiona w badaniach naukowych, również na gruncie polskim (np. Breńko i Kononiuk, 2021, Radziszewski, 2016, s. 34; Nazarko i in., 2015). W podejściu klasycznym badanie delfickie poprzedzone jest sformułowaniem tez delfickich i pytań pomocniczych (na ogół około 5 do każdej tezy). Teza delficka odnosi się do przyszłego opisu zależności między zagadnieniami wynikającymi z dziedziny badań a otoczeniem określonym przez cel prowadzonych badań. Jest to więc pytanie badawcze dotyczące przyszłości przedstawione w formie tezy (opisu zależności).

Tymczasem w pracy brak jest podstawowych elementów metody, takich jak: sformułowanie tez delfickich, przedstawienie kwestionariusza ankiety delfickiej, określenia sposobu doboru ekspertów (w pracy podane jest jedynie, że dokonano tego w sposób losowy, co akurat przy tej metodzie jest kontrowersyjne), sposobu realizacji pierwszej i ewentualnych następnych tur badania, określenia formuł współczynników 'significance', policzenia współczynnika

dyspersji względnej klasyfikacji, którego wartości wskazują na zgodność opinii ekspertów, diagnostyki, etc.

Brak jest również podstawowego pytania stosowanego w metodzie delfickiej dotyczącego poziomu znajomości tematu przez ekspertów.

Jednymi z zalet metody delfickiej jest anonimowość wypowiedzanych sądów i ekspertów, niezależność ekspertów, brak narzucania swojego zdania przez dominantów innym osobom z grupy, brak występowania niechęci do wyrażania własnego zdania itp. Tymczasem w pracy pojawiają się informacje na temat wspólnych zebrań ekspertów i prowadzonej przez nich dyskusji (np. na s. 178), co stanowi zaprzeczenie metody delfickiej.

Wieloetapowość postępowania w metodzie delfickiej polega na tym, iż eksperci oddziałują wzajemnie na siebie podczas badania, dzięki poznawaniu wyników mogą weryfikować swoje zdanie, zmieniać opinie lub się w nich utwierdzać. Na tym polegają kolejne etapy tur badania, czyli weryfikacji opinii ekspertów pod wpływem znajomości wyników innych osób.

Tymczasem w pracy tak naprawdę stworzono dwie ankiety kwestionariuszowe z różnymi pytaniami, które skierowano do 10 respondentów.

- c) Wydaje się, że przeprowadzenie badania fokusowego opartego na wiedzy eksperckiej jest ciekawym rozwiązaniem, ale należało je przeprowadzić w innej formie. Po pierwsze, z uwzględnieniem nie tylko opinii prezesów banków spółdzielczych, którzy są skoncentrowani na wymiarze biznesowym, ale również przedstawiciele instytucji nadzorczych: KNF, NBP, BFG.
- d) Modelowanie ekonometryczne jest w dalszym ciągu niepoprawne. Wprawdzie w poprawionej wersji pracy usunięto model autorski, to pozostawiony model ekspercki obciążony jest tymi samymi błędami – brakiem transformacji zmiennych, potencjalną współliniowością zmiennych, brakiem jakiegokolwiek diagnostyki modelu (np. sprawdzeniem założeń twierdzenia Gaussa-Markowa i współliniowości zmiennych).
- e) Tak naprawdę obecnie zbudowany model oparty jest jedynie na jednym roku - 2021. Jak sam Autor wskazuje: „na przestrzeni lat zaobserwowano znaczne różnice, w doborze zmiennych – zarówno w modelach budowanych na podstawie zmiennych zaproponowanych przez autora, jak i tych wskazanych przez ekspertów” – s. 206.

Trudno więc wyjaśnić, w jaki sposób można wnioskować o istotności statystycznej takiego modelu, opartego na jednym roku i jego stosowalności w praktyce.

- f) Metodyka – również w poprawionej pracy jako zmienną objaśnianą przyjęto zysk netto banków spółdzielczych w wartościach bezwzględnych. Zaproponowany model wskazuje

więc na determinanty tworzenia zysku netto w wartości bezwzględnej w bankach spółdzielczych.

Trudno zrozumieć, w jakim stopniu przyczynia się do realizacji celu głównego, jakim jest: „opracowanie modelu zindywidualizowanego wyznaczania limitu koncentracji ekspozycji kredytowych wobec klienta lub grupy powiązanych klientów w bankach spółdzielczych tworzących Spółdzielczy System Ochrony SGB”.

II. Komentarz do wprowadzonych zmian

Recenzja rozprawy doktorskiej ma za zadanie zarówno ocenę formalną, niezbędną do zakończenia przewodu, ale także powinna Doktorantowi pomóc udoskonalić swój warsztat.

Oceniając sposób reakcji Doktoranta na uwagi krytyczne zawarte w poprzedniej recenzji i stopień spełnienia postulatów recenzenta należy uznać, iż wprowadził pewne pozytywne zmiany, to jednak większość z nich nie została poprawiona. Znaczna część uwag z pierwszej recenzji pozostaje aktualna.

W odniesieniu do części tych uwag można oczywiście przyjąć, iż Doktorant uznał, iż treści formułowane w rozprawie są prawidłowe i nie wymagają korekt. Wydaje się jednak zasadne, aby w takim przypadku odnieść się do uwag w treści pracy, odpowiednio je argumentując, zwłaszcza w części empirycznej.

III. Wniosek końcowy

Reasumując, na podstawie przeprowadzonej oceny merytorycznej rozprawy, uważam, że jej cel, którym było: „...opracowanie modelu zindywidualizowanego wyznaczania limitu koncentracji ekspozycji kredytowych wobec klienta lub grupy powiązanych klientów w bankach spółdzielczych tworzących Spółdzielczy System Ochrony SGB” nie został zrealizowany.

W przedstawionej do oceny poprawionej wersji rozprawy nie uwzględniono większości z krytycznych uwag zamieszczonych w pierwszej recenzji.

W swojej recenzji starałem skupić się na elementach tworzących wartość dodaną pracy doktorskiej: usystematyzowania i rozwinięcia teorii poświęconej przedmiotowemu zagadnieniu oraz jej wartości aplikacyjnej.

Niestety, w konkluzji końcowej stwierdzam, że rozprawa doktorska przygotowana przez mgr Przemysława Józwiaka pod tytułem „Indywidualizacja wyznaczania limitu koncentracji

ekspozycji kredytowych wobec klienta lub grupy powiązanych klientów w bankach spółdzielczych” nie spełnia wymagań merytorycznych i formalnych stawianych tego typu pracom zgodnie z art. 187 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r.*

Zbigniew Korzeł